

EL SUD

A stylized, light gray map of the world is centered on the page. Overlaid on the southern half of the map are several red 'X' marks, indicating specific countries or regions in South America, Africa, and Asia.

Els mitjans de comunicació de masses exerceixen una influència enorme sobre la nostra percepció del món. La imatge que aquests mitjans ofereixen sobre les societats dels països del Sud sol ser estereotipada i fragmentada.

És necessari combatre aquest model informativocomunicatiu,

als **mitjans** de **comunicació**

que es guia fonamentalment per interessos de mercat, i adoptar unes regles ètiques que difonguin una visió d'aquests pobles més d'acord amb la realitat, oferir una anàlisi seriosa sobre els conflictes que els tenallen i aclarir la implicació que hi tenen els països industrialitzats.

Els últims anys, els mitjans de comunicació de masses, i la tendència és creixent, anteposen els interessos econòmics, polítics i comercials als principis ètics de la informació: llibertat, pluralitat, transparència, independència, imparcialitat, veracitat...

La raó principal rau en la progressiva concentració dels mitjans d'informació i de comunicació – emissores de ràdio, capçaleres de periòdics i revistes, canals de televisió, comunicació a través d'Internet, editorials, productores de cinema, etc.– a les mans de conglomerats empresarials que manegen els seus negocis a escala mundial. Aquest monopoli produeix una homogeneïtzació dels continguts informatius, que, com diu el periodista Roberto Savio, “en comptes d'ensenyar a la gent a crear pensament i consciència, predisposa els ciutadans només a escoltar”.

Aquests grans grups de comunicació, vinculats a poders polítics i econòmics, tenen com a objectiu principal cercar la màxima rendibilitat. Així, per poder competir amb altres mitjans per tal d'aconseguir una major audiència i ser més atractius per a la publicitat, aposten per un tipus d'informació-espectacle, per un periodisme d'emprar i llançar, i per la retallada de les despeses.

Com que la cobertura de la informació internacional és costosa, se sol recórrer a les principals agències de notícies, totes amb seu a Occident, que distribueixen la seva informació a milers d'abonats.

Aquesta informació sol estar mancada de sensibilitat cultural, de reconeixement de valors i de signes diferencials, com assenyala Ignacio Muro a la seva obra *Agencias de noticias. Entre el negocio y el interés general*.

És habitual que les regions del Sud es presentin als mitjans de masses sota una imatge contradictòria. Amb fins publicitaris, moltes vegades ens les pinten com a paratges de somni, habitats per gent servicial, amb paisatges exòtics i un clima benigne. Però, també apareixen com a llocs castigats pels desastres naturals, els conflictes bèl·lics, la violència ètnica o la corrupció. Molt rarament la informació reflecteix una situació de normalitat, d'una vida diària sense sobresalts per als habitants d'aquests països. I aquesta visió apocalíptica s'ha aguditzat des de l'aparició dels canals de televisió que emeten ininterrompudament notícies. La immediatesa, “està passant ara”, deixa molt poc espai a l'anàlisi i al seguiment informatiu dels fets que difon.

El tractament dramàtic de la informació desencadena una reacció emocional que no afavoreix la reflexió

© EC / ECHO / Javier Menendez Bonilla / Iraq

Quan el professor de la Universitat de Glasgow, Greg Philo, analitzà la resposta dels telespectadors envers els conflictes d'Angola i a l'Orient Mitjà, observà que si a aquests televidents se'ls donava informació suplementària, que els proporcionés una visió més àmplia del conflicte, el seu interès creixia, i més encara si coneixien tots els mecanismes polítics i econòmics que entraven en joc. "Si la gent se n'adona que les relacions econòmiques i polítiques mundials alimenten les crisis, podrà saber també que és possible canviar aquestes relacions", deduí Philo.

I és que la presentació de calamitats, sense una anàlisi de les causes, produeix una sensació de fatiga, indiferència o rebuig en l'espectador, que el porten a preguntar-se si val la pena seguir proporcionant ajuda per mitigar crisis que li semblen irracionals. D'altra banda, el tractament paternalista que s'aplica a aquestes notícies deixa fora de joc la població local, especialment pel que fa a la presa d'iniciatives i a la seva capacitat per sustentar-se.

Javier Erro, professor i investigador de comunicació i educació per al desenvolupament, creu que la majoria de mitjans tenen una manca de preparació en aquests temes i difonen missatges espectaculars, estereotipats i excloents dels països empobrits.

S'ha de dir, de tota manera, que en els últims temps, a pesar de la brevetat i l'efectisme que ha imposat la televisió, hi ha una major presència als mitjans audiovisuals i de premsa escrita de treballs crítics i d'investigació sobre la complexa situació que afronten els pobles del Sud.

S'observa també un floriment d'agències i xarxes d'informació denominades alternatives (Inter Press Service, Indymedia, la Haïne, OneWorld, Rebelión, etc.), que cobreixen temes que els grans mitjans descuren: la fam, l'alleujament de la pobresa, la població indígena, els assumptes de gènere, de salut o de medi ambient.

La cobertura mediàtica

El flux informatiu circula pràcticament en sentit únic entre el món industrialitzat i el món en desenvolupament. Enfront del volum considerable d'informacions relatives als països del Nord, les notícies sobre el Sud són més aviat escasses i obeeixen a determinats requisits: haver estat antiga colònia, oferir interessos geoestratègics, mantenir relacions comercials, concitar simpaties ideològiques o ser objecte de notícia per esdeveniments espectaculars o amb una elevada càrrega emocional.

Depenent dels seus interessos, els mitjans de masses disposen de corresponsals en el país, i obtenen la informació de primera mà, o es nodreixen d'informacions elaborades per les principals agències de notícies. Associated Press, Reuters, Agence France Presse i algunes poques més, dominen la difusió mundial de la informació i li confereixen els seus valors occidentals.

Així, els periodistes, a les sales de redacció, han de bregar amb les informacions que els arriben d'agències occidentals, amb els rumors i la propaganda que fabriquen governs i grups armats en zones

© EC / Sudan

Les regions del Sud reben la informació sobre el seu entorn més immediat per mitjà de les grans cadenes de notícies

de conflicte, o amb les informacions que emeten les agències de notícies estatals, que moltes vegades estan manipulades pels governs.

Llibertat d'expressió i dret a la informació

Una investigació recent realitzada en set països de l'Amèrica Llatina revelava que hi ha governs de la regió que interfereixen en la independència dels mitjans de comunicació i els donen fons per a publicitat estatal com a premi a cobertures favorables o els retiren aquests fons en senyal de càstig a les crítiques. Aquestes pràctiques, que retallen la llibertat d'expressió, són moneda corrent a tot el món.

Els últims anys s'han creat Observatoris de Mitjans, que exerceixen una funció de vigilància sobre els continguts de premsa, ràdio i televisió, i que informen a la societat i als mitjans mateixos de les seves bones i males pràctiques.

Hi ha, amb tot, un altre factor important que, segons Frank La Rue Lewy, Relator Especial de les Nacions Unides per a la Llibertat d'Opinió i

Expressió, coarta la llibertat d'expressió, i és la desigualtat social. La Rue diu que les poblacions pobres normalment no poden accedir als mitjans d'informació ni tenen possibilitat d'expressar-se. Se'ls hauria de facilitar, doncs, l'accés a freqüències de televisió i de ràdio, i especialment a la comunicació electrònica, perquè les generacions

actuals de nins i nines, i els seus països, no es quedin endarrerits i fraccionats del món.

La cooperació al desenvolupament pot complir aquí un paper important mitjançant projectes que promoguin la creació de mitjans de comunicació locals –un butlletí, una emissora de ràdio o de televisió– en llengües natives. Amb iniciatives com aquestes s'enforteixen els llaços comunitaris, es posa la informació a l'abast de tots i, als països dirigits per governs no democràtics, es fomenta la pluralitat d'opinions.

Un nou ordre mundial de la informació

No és recent la demanda d'un nou ordre internacional de la informació i la comunicació. A la dècada dels setanta sorgiren veus reclamant un món més just en el pla de la comunicació que s'expressaren en l'informe McBride publicat per la Unesco el 1980. Això no obstant, les organitzacions privades de mitjans, especialment nord-americans, que volien evitar qualsevol regulació

© KDDI Corporation / Indonèsia

El poc interès que mostren els mitjans d'informació envers els pobles indígenes s'ha convertit en una altra manera d'exclusió i d'oblit (Joaquín Costanzo, director regional d'IPS per a l'Amèrica Llatina)

sobre la circulació d'informació, el qualificaren d'incompatible amb la llibertat d'expressió i la llibertat d'informació.

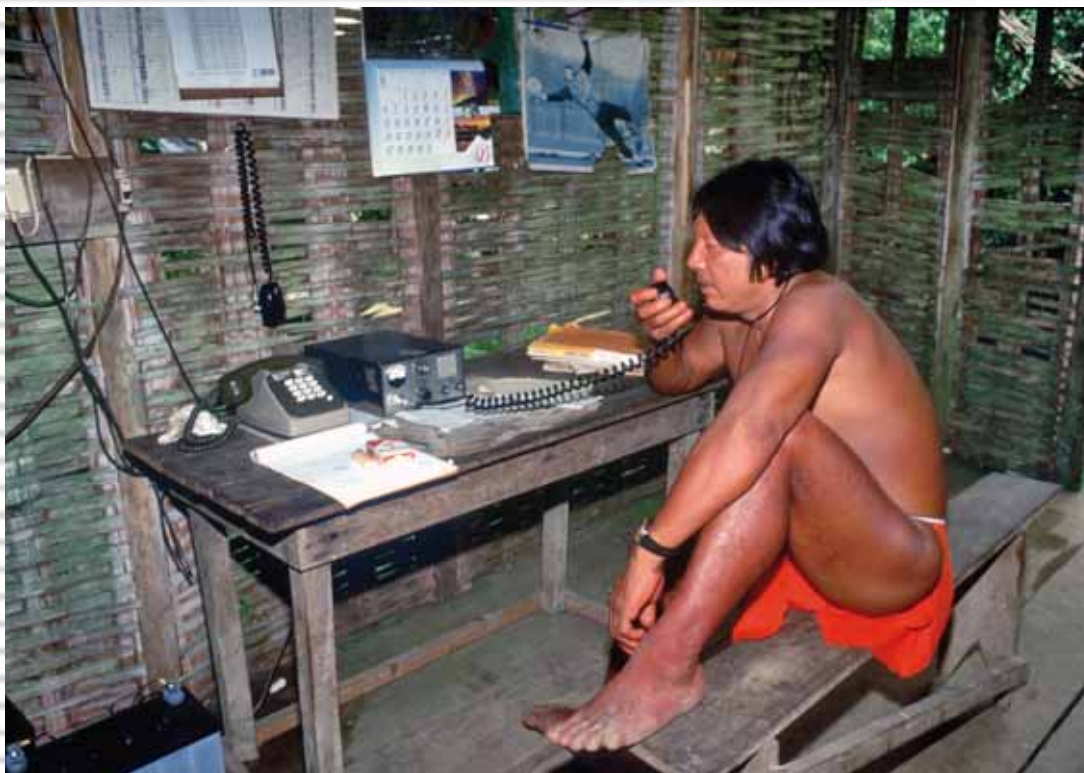
El resultat fou que s'imposaren aquells amb una major capacitat econòmica i poder. Avui en dia, és flagrant la desigualtat en l'intercanvi de continguts informatius i productes audiovisuals entre les potències (principalment els Estats Units) i la resta de nacions, fet que podria qualificar-se de nou colonialisme.

Des de principis del segle XXI, el debat mundial s'ha traslladat al si de la Unió Internacional de Telecomunicacions (UIT). Les dues cimeres mundials sobre la Societat de la Informació de 2003 i 2005 assenyalaren Internet com un recurs vital per al món en desenvolupament, els beneficis de la qual haurien de ser accessibles per a tots i se n'hauria de fomentar l'ús en esferes com governança, salut, educació, alfabetització, diversitat cultural, igualtat de gènere, desenvolupament sostenible o protecció del medi ambient.

Codi de conducta

A l'hora d'emetre imatges i missatges relatius als països del Sud, s'aconsella evitar declaracions simplistes, imatges catastròfiques o idíl·liques, com també aquelles que destaquen la preeminència del Nord o reforcen algun tipus de discriminació. És preferible oferir els testimonis directes de les persones (abans d'interpretar-ne les opinions) i donar rellevància a notícies que ressaltin les capacitats dels seus habitants i els progressos realitzats per aquests pobles.

La pàgina <<http://www.ekoos.org/es/guides/>> conté múltiples referències bibliogràfiques sobre el tractament de la informació en temes d'acció humanitària, cooperació al desenvolupament, gènere, conflictes, etc.

© ITU / Guaiana Francesa

Densitat mundial de les connexions a Internet

© Chris Harrison. Human-Computer Interaction Institute. Carnegie Mellon University, USA

És cert que l'aplicació de les noves tecnologies en favor del desenvolupament humà obre un enorme camp d'acció. Però també que existeix una diferència abismal entre el nombre de persones que tenen accés a Internet i a telefonia fixa i mòbil en el Nord i en el Sud; el que es coneix com a bretxa digital.

Mitjans i organitzacions no governamentals

Les normes deontològiques del periodisme estan fixades des de fa molt de temps, tot i que és recent la demanda d'una major sensibilitat per al tractament de la informació relativa als països del Sud.

En aquest sentit, les organitzacions no governamentals han estat pioneres a demanar i adoptar codis de conducta per al tractament d'aquesta informació. Malgrat això, el paper d'aquestes organitzacions en el pla informatiu és ambivalent; en primer lloc, la seva pròpia condició d'entitats sufragades els obliga a fer-

se visibles en els mitjans per acontentar els seus proveïdors de fons; d'altra banda, el seu paper com a informadors de les agències occidentals pot restar veu als veritables protagonistes de la notícia.

Haurien d'adoptar-se unes pautes de comunicació que serveixin per explicar la realitat, moltes vegades complexa i peculiar, dels països del Sud, on es prioritzen els continguts produïts in situ, així com els interessos i les opinions dels integrants d'aquestes societats.

I, com ha assenyalat Ignacio Ramonet en el recent I Fòrum Mundial de Mitjans Lliures, l'ús de la comunicació lleugera –que involucra la societat en l'elaboració del discurs mediàtic–, pot contribuir a recuperar una comesa primordial dels mitjans d'informació, que és la de denunciar els abusos de poder, a la vegada que pot constituir una alternativa al periodisme de mercat.

© EC / ECHO / Nick Bridger / Pakistan

EL SUR EN LOS MEDIOS DE COMUNICACIÓN

© EC / ECHO / François Goemans / República Democrática del Congo

Los medios de comunicación de masas ejercen una enorme influencia sobre nuestra percepción del mundo. La imagen que estos medios ofrecen sobre las sociedades de los países del Sur suele ser estereotipada y fragmentada.

Es necesario adoptar unas reglas éticas que difundan una visión de estos pueblos más acorde con la realidad, y ofrezcan un análisis serio sobre los conflictos que les atenazan, aclarando la implicación que los países industrializados tienen en ellos.

En los últimos años hay una tendencia creciente a que los medios de comunicación de masas antepongan sus intereses económicos, políticos y comerciales, a los principios éticos de la información. La razón principal está en la concentración de los medios de información y de comunicación en manos de conglomerados empresariales que manejan sus negocios a escala mundial, y difunden un mensaje prácticamente único que, como dice el periodista Roberto Savio, "predispone a los ciudadanos sólo a escuchar. Y no a pensar".

Las regiones del Sur suelen presentarse en los medios de masas bajo una apariencia contradictoria: por un lado nos las pintan como paraísos de ensueño, y por otro como lugares castigados por los desastres naturales, los conflictos bélicos, la violencia étnica o, la corrupción. Muy raras veces la información refleja una situación de normalidad para los habitantes de esos países.

Javier Erro, profesor e investigador de comunicación y educación para el desarrollo, opina que la mayoría de medios carecen de preparación en estos temas y difunden mensajes espectaculares, estereotipados y excluyentes de los países empobrecidos.

Las recomendaciones para el uso de imágenes y de mensajes relativos a los países del Sur, aconsejan evitar declaraciones simplistas, imágenes catastróficas o idílicas, así como aquellas que destaquen la preeminencia del Norte o refuercen algún tipo de discriminación. Es preferible ofrecer los testimonios directos de las personas (antes que interpretar sus opiniones), y dar relevancia a noticias que resalten las capacidades de sus habitantes y los progresos realizados por estos pueblos.

Libertad de expresión y derecho a la información

Según Frank La Rue Lewy, Relator Especial de las Naciones Unidas para la Libertad de Opinión y Expresión, la desigualdad social coarta la libertad de expresión. Las poblaciones pobres normalmente ni pueden acceder a los medios de información, ni tienen posibilidad de expresarse. Habría pues que facilitarles el acceso a frecuencias de televisión y de radio, y especialmente a la comunicación electrónica.

La cooperación al desarrollo puede jugar aquí un papel importante, mediante proyectos que promuevan la creación de medios de comunicación locales –un boletín, una emisora de radio o de televisión– en lenguas nativas, lo que ayudará a fortalecer los lazos comunitarios, a poner la información al abasto de todos y, en los países dirigidos por gobiernos no democráticos, a fomentar la pluralidad de opiniones.

Un nuevo orden mundial de la información

En la década de los setenta, surgieron voces reclamando un mundo más justo en el plano de la comunicación que tuvieron su expresión en el informe Mcbride publicado por la Unesco en 1980. Sin embargo, las organizaciones pri-

vadas de medios, especialmente estadounidenses, lo calificaron de incompatible con la libertad de expresión y la libertad de información. El resultado fue que se impusieron aquellos con mayor capacidad económica y poder.

Las dos cumbres mundiales sobre la Sociedad de la Información de 2003 y 2005, señalaron a internet como un recurso vital para el mundo en desarrollo. Sus beneficios deberían ser accesibles para todos, fomentando su uso en áreas de salud, educación, alfabetización, igualdad de género, desarrollo sostenible o protección del medio ambiente. Sin embargo, existe una diferencia abismal entre el número de personas que tienen acceso a internet y a telefonía fija y móvil en el Norte y en el Sur; lo que se conoce como brecha digital.

Medios y organizaciones no gubernamentales

El papel de las organizaciones no gubernamentales en el plano informativo es ambivalente. Si bien es verdad que estas organizaciones han sido pioneras en demandar y adoptar códigos de conducta para el tratamiento de la información relativa al Sur, también, por su propia condición de entidades sufragadas, se ven obligadas a hacerse visibles en los medios para contentar a sus proveedores de fondos. Por otro lado, su papel como informadoras de las agencias occidentales también puede restar voz a los verdaderos protagonistas de la noticia.

Habría que adoptar unas pautas de comunicación que sirvan para explicar la realidad, muchas veces compleja y peculiar, de los países del Sur, donde primen los contenidos producidos in situ, así como los intereses y opiniones de los integrantes de estas sociedades.